

OPPONENSI BÍRÁLAT

Szijártó M. István „Emberek és struktúrák a 18. századi Magyarországon. A politikai elit társadalom- és kultúrtörténeti megközelítésben” című akadémiai doktori értekezéséről

A téma és a cím

A 18. századi Magyarország társadalmáról viszonylag sokat lehet tudni. A történettudományi és történetírói munkák révén elsődlegesen a népesség nagy többségét kitevő agrártársadalomról (jobbágyság, zsellérség stb.) vannak mélyebb ismereteink, de kétségtelen, hogy az utóbbi évtizedekben a városi polgárokról vagy egyéb városlakókról, az egyházi társadalomról, illetve a nemesség különböző csoportjairól, rétegeiről is egyre több elemzés született. Szijártó M. István értekezése témáját tekintve szorosan kapcsolódik az utóbbi tendenciához. A szerző ismereteim szerint az 1990-es évek óta kutatja a hazai nemesi társadalom különböző aspektusait, több könyve és nagyszámú tanulmánya jelent meg e tárgykörben. (Tézisei végén található jegyzék szerint e témában eddig 3 könyv, 27 tanulmány, és 4 szerkesztett műben szereplő írás kapcsolódik nevéhez.) A témaválasztás tehát felfogható úgy is, mint eddigi munkásságának (vagy legalábbis egy részének) summázata. Időközben azonban a szerző figyelme más kutatási témákra is kiterjedt, bekerült a látókörébe a társadalomelemzés módszertana, a történetírás módszereinek kérdése, ami egyre mélyebb és szélesebb betekintést biztosított számára a 18. századi történelemet illetően. Ne felejtsük el, hogy a 18. századi európai társadalom (s ezen belül különösen az elit) kutatása módfelett nagy és népszerű kutatási téma. A szerző is hosszan sorolja művében, de az opponensnek is volt alkalma meggyőződni e kiterjedt kutatások tömegéről; jelesül számos neves tudományos intézmény, nemzetközi szervezet (társaság), illetve szakember foglalkozott és foglalkozik a 18. századi társadalmi átalakulás és fejlődés problematikájával; így a külföldi ismeretek és módszerek felhasználása, átvétele sokat jelenthet egy hazai vizsgálatban. Hasonlóan gazdag a részben vagy teljesen ezzel foglalkozó hazai szaktudományos teljesítmény. Éppen ezért úgy gondolom, hogy a szerző a magyarországi nemesi politikai elit vizsgálatával egy hazai és nemzetközi szinten is izgalmas és érdekes témához nyúlt; s mivel az eddigi hazai kutatások eredményességük elismerése mellett is még számos kérdést nyitva hagytak, ezért mindenképpen indokolt a téma alapos vizsgálata.

Források, szakirodalom

A jelölt több évtizeden át tartó kutatásai során hatalmas levéltári és kéziratos forráshalmazt vizsgált át. Az értekezés végén lévő bibliográfiában 30 oldalon keresztül sorolta fel ezeket az anyagokat (bár a szövegszerkesztési hézagosság miatt tizenöt oldalba is belefért volna). Legfontosabb forrásai a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára kamarai, helytartótanácsi, kancelláriai és regnicolaris egységeiből valók. Nagyban merített a helyi megyei nemességre vonatkozóan az MNL Somogy Megyei Levéltárából is (nemesi anyagok, vármegyei hivatali dokumentumok stb.). Nagy hasznát vette az Országgyűlési Könyvtár Gyurikovits-gyűjteményének, valamint az OSZK Kézirattárának. Hasonlóan nagy szerepe volt a munkában a kiadott forrásoknak, amely az egyszerű naplóktól, naplójegyzetektől a kalendáriumokon át a levelezésekig és személyi iratanyagokig terjed.

Dicsérhetjük a szakirodalomjegyzéket is, amely 78 oldalt fog át a bibliográfiai felsorolásban (valójában belefért volna harmincba). A felhasznált szakirodalom igen széleskörű. Mivel a szerző sokat hivatkozik – főleg elméleti kérdések terén – a nemzetközi háttéroidalomra, így nem véletlen, hogy társadalomelméleti, történelemelméleti angol, német és francia nyelvű irodalmak bőségesen találhatók a jegyzékben. Hasonlóan gazdag a hazai szakirodalom. A szerző a 19–20. század fordulóján készült, főleg pozitívista ihletésű kiadványoktól, a századforduló családtörténeti irodalmán, a Magyarország vármegyei és városai sorozat nemességbemutató fejezetein át a mai idők szakirodalmáig összegyűjtötte a lehetséges forrásokat. E téren a munka olvasása során hiányérzetünk csak egy területen maradt. Érdeemes lett volna a családtörténeti anyagokat jobban bevonni a rendszerbe. Az értekezés egyes fejezeteinek készítése alatt vagy után számos olyan uradalomtörténeti vagy biográfiai alkotás született, amely a dolgozatban érintett személyekről vagy családokról is szól. Gál Edit habilitációs dolgozata az Orczyakról elég kimerítő, Fülöp Éva Mária az Esterházyakról, e sorok írója a sárdi Somssichokról, Boronkay Józsefről, a tóti Lengyel családról, a Czinderyekről, a dezséri Országhokról stb. értekezett kisebb-nagyobb művekben. Meggyőződésünk, hogy ezen szakirodalom-csoport bevonása mélyebb képet engedett volna a disszertációban felsorolt és bemutatott nemesekről.

Kutatási kérdések és a dolgozat szerkezete

Más társadalomtudományokra jellemző klasszikus hipotézisek (s ebből következően verifikált művégi kijelentések) az értekezésben nincsenek, de ez egyáltalán nem baj. A szerző a hazai és nemzetközi historiográfia-rendszerből bontja ki témáját. Ennek során bemutatja a hazai tradíciókat, a lajtántúli szempontokat, összegzi a kutatás mai állását, s megjelöli az új perspektívákat, rámutatva a kutatási súlypontokra. Amikor a kérdések kapcsán a mai helyzetet jellemzi, széles elméleti és történeti háttérrel rajzol föl. Végül is négy nagyobb témakört jelölt meg, amelyek a hazai nemesi elit elemzéséhez megfelelőnek tűnnek: a vármegyei hivatalviselők változásait, az országos elit átalakulását és rétegzettségét, az elitek és a politikai döntések kérdését, valamint az elit szimbólumrendszerét és a korabeli diskurzusokat.

Elfogadva azt, hogy egy társadalomtörténeti vizsgálathoz ezek lehetséges és megfelelő szempontok, s valós potenciált adnak eddig nem, vagy kevésbé vizsgált kérdések megítélésére, úgy gondolom, mindenképpen érdemes lett volna viszont a nemesi társadalom ezen szeletét nem kiragadni annak osztársadalmi rendszeréből, hanem egyéb vonatkozásait is bemutatni. Némileg hiányolom azt, hogy csak elvétve kerül bemutatásra az anyagi háttérrendszer, a birtokok valós nagysága (ha igen, akkor is főleg az 1767. évi úrbéri állapot kapcsán, ami a jövedelmi helyzetet tekintve nagy félreértésekre adhat lehetőséget), az egyes családok helyi beágyazottsága. Ezt már csak azért is meg lehetett volna tenni, mert így – főleg a vármegyei vizsgálat kapcsán – jobban el lehetne képzelni, milyen közegből is jöttek a hivatalokat vállaló nemések. Az oldalszámot sem feltétlenül növelte volna meg, hiszen az egyes személyek felsorolása bőven tömöríthető lenne. Másik problémásnak érzett területe a fenti felsorolásnak a kultúrtörténeti aspektus. A 40. oldalon lévő belső cím is kultúrtörténetről beszél, de azt azért az opponensnek hangsúlyozni kell, hogy a szerző kultúrtörténet-fogalma inkább csak a kultúrtörténet egy-két aspektusa (diskurzusok, szimbolika), s nem általában vett kultúrtörténet, s egyáltalán nem meríti ki a nemesség kultúráját, ezért érdemes lenne erősen leszűkíteni a fogalomhasználatot.

Módszerek

Az opponens számára egy mai akadémiai értekezés nagyon fontos vonása kell, hogy legyen a hagyományos módszerek ismerete és alkalmazása mellett a módszertani frissesség, az új megközelítések alkalmazása, a modern technika adta előnyök kihasználása, a nyugati elméleti és gyakorlati kutatások eredményeinek, következtetéseinek bevonása. Egységes módszertana nincs a dolgozatnak, hiszen a négy nagy téma eltérő forrásbázison alapul, s egyben eltérő feldolgozási és elemzési lehetőséget biztosított a szerzőnek. A vármegyei hivatali emelkedés bemutatásánál a helyi levéltári forrásokra és az archontológiákra támaszkodhatott legfőképpen a jelölt; a második fejezet prozopográfiai és generációtörténeti jellegű, a harmadik egy generatív modell létrehozása a politikai elit által mutatott állásfoglalások alapján, míg a negyedik (kultúrtörténeti) elsősorban diskurzuselemzéseken alapuló analízis. Vannak azonban olyan vizsgálati módszerek, amelyek ismétlődnek az egyes fejezetekben. Az egyik ilyen az elméleti kiindulás – részletes személyekre vonatkozó információk ismertetése – összegzés (csoportosítás, tipizálás) logikai modellje. Mivel az eredeti adatbázis tisztítása utáni vizsgálati sokaság nem túl magas, ezért annak nem volt értelme, hogy esetleg kvantitatív eszközökkel elemezze a politikusok hovatartozását, működését, de az fontos, hogy a vizsgálati logika esetében sokszor arra gondolhat az olvasó, hogy logikájában már majdnem kvantitatív módszereket használ. Természetesen a jelöltnek, akárcsak más nemesség vagy egyéb társadalomkutatónak is szembesülnie kellett azzal a szakmai nehézséggel, hogy a régi adatközlések sokszor megbízhatatlanok, esetenként családi legendáriumból valók, időben is pontatlanok, azonos nevű emberek sokszor szétválaszthatatlanok, de erre a szerző többször fel is hívta a figyelmet. Úgy véljük, az alkalmazott módszerek megfelelőek a kutatási kérdések megválaszolásához.

Elemzések és eredmények, újszerűség/innováció

A disszertáció első része a vármegyei hivatalviselésbe bekapcsolódó nemesség tipizálásáról szól. A szerző korábbi Somogy megyére vonatkozó elemzését fejlesztette tovább, rámutatva a különböző tisztviselők lehetséges pályájára. Ha ezt a nem túl népes csoportot vizsgáljuk, akkor valóban kirajzolhatók azok a csoportok, amelyeket bemutat. Magunk is találkoztunk olyan Somogy megyei személyekkel, akik egészen magasra tudták feltornáztatni magukat a ranglétrán, eljutva az országos címekig, állásokig. Mivel Somogy megye hangsúlyosan szerepel a vizsgálatban, érdemes lett volna egy nagyobb képet adni a megyei nemességről, rámutatva azért arra sajátosságra, hogy ez a megye, bár óriási kiterjedésű, valójában a nagybirtok hazája, ahol viszont a 100–200 ezer holdas birtokosok (Széchényiek, Festeticsek, Batthyányak stb.) nem laktak a vármegyében, így ezért a megye irányítása a vármegyei elit (bene possessionati) kezébe csúszott át. Számos hivatalnok sokszor egy-egy nagybirtokos gazdatisztjeként vagy jogi képviselőjeként kezdte pályafutását. Másik megjegyzésünk pedig arra vonatkozik, hogy az említett nemességkép azért is jó lett volna, mert a somogyi nemesség nagyrészt Vas és Zala megyékből jött (törzsökös somogyi nem volt sok köztük), ami pedig a családi összefonódások szempontjából lehetett volna fontos. A Somogy megyei vizsgálat ugyanakkor kiegészült hat másik (Zala, Békés Heves, Ung, Baranya és Csanád) megye hivatalviselőinek elemzésével, ami azért is szerencsés, mert a disszertáció rámutathatott arra, hogy a somogyi számított értékek milyen reprezentációt jelentenek, milyen korrekciókat tesznek szükségessé más megyék adatai, s az egyes területeken milyen eltérések mutatkoznak az előrelépés terén. Az elemzés végén fontos megállapítása a szerzőnek, hogy „...az országgyűlési részvétel a vármegyei szintről

érkező politikusok számára az országos szintre történő átlépésnek fontos, sőt – számomra úgy tűnik – kulcsmozzanata volt.” (87. old.)

Hiányolom annak elemzését, hogy a hivatalviselők esetében az anyagi juttatás milyen mértékben határozhatta meg az előrelépési szándékot. A szerző a függelékben lévő táblázatokban közli a vármegyei tisztviselők fizetését, amit összevethetett volna a birtokok méretével vagy más vagyoni elemekkel, s akkor kiderülhetne (vagy legalábbis egy lehetséges támpontot kaphatnánk), hogy a jövedelem mennyiben mozgathatta a politikai karriert. Világos, hogy a 30 000 magyar holdat megszerző Somssich Antal esetében a párszáz forintos jövedelem nem nagy összeg, de még így is volt egy óriási előnye, mégpedig az, hogy ez „csengő pénz”, ami viszont hihetetlenül fontos volt abban a korban. Úgy gondolom, nem szerencsés, hogy a dolgozatból a későbbiek szempontjából is ezek a vizsgálati szempontok kimaradtak (s ezzel véletlenül sem kívánnánk a szerzőt megingatni abban, hogy „*A magam részéről nem hiszek abban, hogy a gazdaság, az anyagi élet (újra)termelése lenne a lét meghatározó szférája*”. (343. old.); ezt az opponens is így gondolja helyesnek.

A dolgozat második fejezete az országos elitet vizsgálja; a valódi hatalommal járó vezető pozíciókat betöltő hivatalviselőknek egy generációtörténeti megközelítésű elemzését adja a szerző. Jelentős előrelépés a műben, hogy itt már megpróbál sajátos pályáveket felrajzolni, úgy, hogy közben figyelemmel van a rokonság szálaira, a társadalmi és politikai összefonódottságra, érzékelve azt, hogy az alulról jöttek számára az integráció egy nagyon fontos eleméről van szó. Kicsit zavaró, hogy a szerző nagyon sokszor nyúl azokhoz a szerzőkhöz, akik e kérdéskörben már írtak (Papp Gábor, Fallenbüchl Zoltán, Horváth Gyula Csaba stb.; lásd 101-111. old. közti szövegrészeket), s néha hosszú fél vagy egész oldalakon keresztül ismerteti mások eredményeit. Talán érdekesebb lett volna adottnak és ismertnek tekinteni mások eredményeit, s csak a saját kutatási többletet hozzátenni. A fejezet nagy része ugyanakkor négy nemzedék képviselőinek bemutatása: a szerző megkülönbözteti a háborús, az átmeneti, a konszolidációs és a tereziánus generációt. Itt már kellemesebb kutatási helyzetben volt a szerző, hiszen a vizsgált kör egy része igazi korabeli „nagyágyú” (Grassalkovich Antal, Festetics Kristóf, Niczky György, Ürményi József stb.), akikről már nemcsak elszórt források, hanem akár családtörténeti elemzések is rendelkezésre állnak.

A szerző kutatása e fejezetben valójában a sok tudományágat érintő bürokratizálódásról szól, arról, hogy hogyan erősödik a mindenkori működést szakszerűen kiszolgáló réteg. Joggal állapítja meg a szerző, hogy Mária Terézia korszakában a trend már nyilvánvaló, ami egyben a vármegyei elit és az országos politikai elit különbségét is mutatja. Némi nehézséget jelent, hogy a megállapításokat bizonyító vagy éppen illusztráló táblázatok a munka végére kerültek. Elfogadván, hogy az sem szerencsés, ha egy szöveg szét van törve táblázatokkal, mégis azt gondolom, hogy nagyon nehéz kezdeni valamit az olyan szerzői utasításokkal (javaslatokkal), hogy „...vizsgálat alá vehetjük mind a négy végrehajtó és bírói szervet (Lásd a 34. táblázatot és a 20-21. ábrát)” (205. old.), vagyis mindenképpen szerencsés lett volna, ha legalább a fontosabb táblázatok bekerülnek valahogyan a szövegbe.

A harmadik fejezet az elitek és a politikai döntések kapcsolatát vizsgálja. Némi elméleti bevezető után roppant hosszan, 101 oldalon keresztül sorolja fel a szerző azokat a politikai szereplőket, akiken a vizsgálatot végzi. Maga az elemzés már rövidebb, mintegy 30 oldalas. Nem biztos, hogy ez az arány szerencsés. Azt gondolom, hogy a szereplők bemutatása jelentős tömörítéssel felére összehúzható lett volna, hiszen nagyon sok olyan információ került be az

egyes személyek leírásába, ami a lehetséges következtetések szempontjából majdnem lényegtelen. Abból a szempontból, amit a jelölt emleget, miszerint ő a mikrotörténeti kutatások és szemléletmód felől érkezett a témához, s a mikrotörténeti megalapozás nélkül nehéz bármiféle országos rendszert elemezni, még értenénk is a dolgot, de így mindenképpen eltúlzottnak érzem ezt a szerkezeti megoldást.

Annál jobb viszont a fejezet végén az elemzés. A szerző többek között arra kereste a választ, hogy - hasonlóan a vármegyei elemzéshez - a diétai politizálás és a magasabb hivatalhoz jutás között milyen kapcsolat létezik, hányan jutnak ilyen hivatalhoz, vagy még az is előfordulhat, hogy majd csak az országgyűlési politikusok gyermekei aratják le a babérokat. (317. old.) A tipizálás itt is alapszempontot villantott fel a szerző. A szerző négy nagyobb csoportot állított fel (a sikertelenek; akiknek sikerült hivatalokat szerezni; akik már eleve egy hivatal betöltőjeként jelentek meg a diétán; s végül akik hivatalukból további előrelépést értek el). Ezek igen sajátos faktorok, s a továbbiakban e csoportokba tartozók pályaképét rajzolta meg. Több érdekes szempontot villantott fel a szerző. Ilyen például az a régi kérdés, hogy a protestánsok egy katolikus hatalom közepette mennyiben juthattak hivatalokhoz. De legalább ennyire fontos kérdés a csoportok azonosítása szempontjából az adózás terén elfoglalt vélemény. Az eredmények ellenőrzésére a szerző elvégzett egy kontrollvizsgálatot is 18. század végi adatokkal, s a protestáns kérdés kapcsán megállapította, hogy „...*téves az a közkeletű vélekedés, amely a 18. században mindvégig a protestáns többségű tiszántúli vármegyéket látja az ellenzék vezetőjének szerepében*”. (327. old.)

A dolgozat utolsó nagy fejezete a ceremonális beszédek és a politikai diskurzusok elemzését taglalja. Itt az utóbbi néhány évtizedben erősödő nyelvi és szimbolikus jelenségek vizsgálatára kerül sor. Olyan fogalmak között próbált a szerző rendet tenni, mint a szövegekben előforduló közjó és közügyek, avagy az alkotmányosság fogalmának megjelenése. Ezekhez politikai magatartásminták is kapcsolódtak, amelyekben például újraértékelésre kerülhettek az ország és a hatalom kapcsolatai. Nagyszámú korabeli szöveg (sokszor paszkvillus) alapján próbált a szerző következtetéseket levonni, rámutatva, hogy miért uralkodott el a 18. század végi Magyarországon az ősi alkotmányra való hivatkozás; kifejezve a magyar rendiség többségének múlt felé fordulását. Ugyanakkor azt is meg kell jegyezni, hogy a 4. fejezet kapcsán némi törést érzek a korábbi három fejezethez képest, az átkötést nem érzem tisztán racionálisnak és szervesnek, bár vannak kapcsolódási pontok, de kicsit mintha idegen testként lebegne a dolgozat végén ez az amúgy méretes fejezet. Eddig a vármegyei hivatali emelkedéstől az országos méltóságokig a nemesség politikai elitbe kerülési lehetőségeit vizsgálta a szerző, most ebben a fejezetben a politikai szövegek alapján próbálta meghatározni őket. Ez akkor válna igazából integratívvá a korábbiakkal, ha ugyanazon szereplők szövegeit lehetne elemezni, akik esetében a társadalmi felemelkedést, előrehaladást már regisztrálta a szerző. Mindenesetre érdekesek és tanulságosak a szerzőnek azok a gondolatai, amelyeket a 18. századi politikai változásokról, a felvilágosult abszolútizmus és a változó és alkalmazkodó, nyelvében is az új modellhez hozzásimuló társadalmi csoportokról mond.

Stílus, nyelvezet, forma

A dolgozatnak sajátos stílusa van, aminek talán a hullámváz a legjobb kifejezése. Amikor elméleti összefüggésekről, a nemzetközi és hazai kutatások ismertetéséről, egyes teoretikus szerzők tudományának bemutatásáról van szó, akkor a szerző precíz, pontos, világos, racionális. Van aztán egy sor olyan szöveg, amelyben magyar szerzőket, sokszor akár egyetemi

szakdolgozatokat, habilitációs munkákat, doktori eredményeket mutat be, akkor a szerző elmesélővé válik, s hosszú bekezdéseken vagy oldalakon keresztül képes ismertetni mások véleményét. Ezek azért nem jók, mert kevés bennük a kritikus hang; a jelölt nem tudatosítja az olvasóban, hogy mi az elfogadható ezekből a munkákból, mi az, ami megkérdőjelezhető, s miben kívánja ezeket meghaladni. Szintén problémásnak érzem, hogy néha szerző egy kicsit elereszti magát, s olyan anekdotákat, volt vagy valós kis történeteket mesél el, amelyeknek semmi keresnivalója egy akadémiai disszertációban (Lásd például: 42, 206, 207 oldal stb.). Az én felfogásom szerint egy akadémiai doktori disszertáció legyen feszes, szakmai, az anekdota meg máshova való. (Ezt persze lehet másképpen is gondolni.) Sok olyan szöveg is van a műben, ami megint felesleges; az objektivitás, a tudományosság miatt például irreleváns az a szerző által kétszer is emlegetett tény, hogy ő a Kádár-korban szocializálódott stb. Az alkalmazott lábjegyzetek és hivatkozások megfelelnek a megszokottnak, pontosak, néhányat próbaszerűen visszakerestem, az eredmény meggyőző volt. A nyelvezethez kapcsolódik még, hogy néha nehéz követni a szöveget, főleg amikor tizenvalahány különböző pályáívet rajzol fel a disszerens. Jobb lett volna néha ezeket egy táblázatba rögzíteni, vagy egy felsorolás mentén először ismertetni, aztán tárgyalni őket. Az értekezés helyesírása nem rossz, elütések maradtak ugyan benne (ekkor munkában majdnem természetes), néha rosszak a végződések, a birtokosok, az egyeztetések, de nem vészes. (A helyesírási hibákat külön nem gyűjtöttem ki, de a nálam lévő példányban ceruzával néhány fontosabbat jelöltem, majd átadom a szerzőnek.)

Formai megoldásait illetően a szerző elég spártai. Az első 457 oldal sima szöveg, egyetlen táblázat vagy ábra nincs benne, azt követően források és bibliográfia, majd pedig ábrák, diagramok, táblázatok következnek. A szövegszerkesztés hagy némi kívánnivalót maga után: a lap alján, az utolsó sorba került címek „nem szépítik” az alkotást, kicsit rohammunkának tűnik a szerkesztés. Némi magyarázatot kívánt volna, hogy az 569–577. oldalon feltüntetett előmeneteli ábra mennyiben is reprezentálja a korábban írtakat, s miért pont azt a kilenc személyt választotta szerző. A térképek ebben a formában nehezen átláthatók, egy oldalra több térkép nagyobb betekintést biztosított volna a társadalmi folyamatokba. A táblázatok viszont fontosak, informatívak, mint már korábban írtam, nem ártott volna a szövegben elhelyezni néhányat.

Összefoglalás, értékelés

Egészében véve úgy látom, hogy Szijártó M. István doktori értekezése hosszú és alapos forrásfeltárással és forrásértelmezéssel épül. A téma átlátása, a jelentős szakirodalmi ismeretek birtokában megfogalmazott kutatási kérdések mélysége, a négy nagyobb szerkezeti egységben megfogalmazott állításai, számításai, a megállapított tendenciák, törvényszerűségek, a csoportképzések és tipizálások, a külföldi és hazai társadalomtörténeti irodalom értelmezése, beépítése, felhasználása jelentős hozzájárulás a hazai történettudomány, de szélesebb értelemben a társadalomtudomány számára is. E pozitívumok mellett eltörpülnek a kisebb szerkezeti problémák, a felelegetesen hosszú ismertetések, avagy néhány hiányzó elemzési szempont kihagyása, vagy éppen a formai hiányosságok. Éppen ezért úgy vélem, hogy a mű alapjaiban megfelel az elvárható kritériumoknak, ezért nyilvános vitára bocsátását mindenképpen javaslom.

Pécs, 2018. 04. 04.

Prof. Dr. Kaposi Zoltán
az MTA doktora